

РЕЦЕНЗІЯ

д.е.н., професора, професора кафедри менеджменту та адміністрування
Національного університету «Чернігівська політехніка»

Косач Ірини Анатоліївни

на дисертаційну роботу Смирнова Івана Михайловича

на тему:

**«Механізми державного управління системою надання соціальних послуг в
умовах децентралізації владних повноважень»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження

В сучасних умовах суспільного розвитку, активізації процесів децентралізації влади є потреба в удосконаленні системи публічного управління і зміні підходів до діяльності державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування, зокрема в переорієнтуванні її, насамперед, на надання послуг. Це потребує невідкладної модернізації системи послуг, що надаються органами публічної влади на різних рівнях управління та в межах різних галузей. Одним із складників такої системи послуг є адміністративні та соціальні послуги, які в умовах проведення адміністративної реформи потрібно розглядати як важливі інструменти здійснення державного управління. Актуальність вивчення адміністративних і соціальних послуг зумовлена необхідністю практичного та ефективного надання таких послуг фізичним та юридичним особам у процесах реалізації своїх основних функцій органами державної влади та місцевого самоврядування, а також дослідницькою потребою визначення сутнісних ознак таких послуг та основних інструментів та механізмів їх реалізації.

Сфера соціального захисту нині зазнає значних змін. Перш за все, це стосується загальної політики децентралізації та територіальної реформи країни. Тому природно, що в сучасних умовах військового стану та військової агресії необхідно зберегти можливість своєчасного та безперешкодного доступу громадян до всіх гарантованих державою послуг. Надання соціальних послуг покликано розв'язувати протиріччя між інтересами різних суб'єктів, між поточними та майбутніми інтересами суспільства. Отже, тематика дисертаційної роботи Смирнова І.М. є актуальною та важливою в умовах сьогодення.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Актуальність теми також підтверджується виконанням тематичного плану науково-дослідних робіт згідно плану науково-дослідних робіт Національного

університету «Чернігівська політехніка» за темами «Формування новітніх принципів децентралізації системи управління державою» (номер державної реєстрації 0114U004425) та «Механізми державного управління регіональним розвитком в умовах переформатування владних відносин» (номер державної реєстрації 0120U105292). В рамках проведених досліджень за зазначеною тематикою здобувачем наведено науково-практичні рекомендації щодо удосконалення процесів державного управління наданням соціальних послуг.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави зробити висновок, що сформовані автором наукові положення, висновки і рекомендації є достовірними та обґрунтованими. Дисертаційна робота логічно побудована, її автор системно підійшов до постановки проблеми, формулювання задач, використовуючи широкий спектр наукових підходів та методів дослідження.

Так, достовірність наукових результатів та обґрунтованість наведених автором висновків зумовлена правильно сформованими методологічними положеннями дослідження, які ґрунтуються на використанні таких методів: структурно-систематичного методу, використання якого дало змогу дослідити систему механізмів державного управління системою надання соціальних послуг, її складові та зв'язки між елементами системи, а також функції, що виконують суб'єкти надання соціальних послуг; методу аналізу і синтезу, який дозволив вивчити передовий вітчизняний та закордонний досвід розробки та впровадження механізмів державного управління системою надання соціальних послуг; хронологічного методу, який забезпечив деталізацію зміни механізмів державного управління соціальними послугами в системі надання таких послуг в Україні в історичній послідовності; методу історичної ретроспективи, який забезпечив вивчення еволюції механізмів державного управління системою надання соціальних послуг з моменту їх зародження на території країни до моменту проголошення незалежності України; методу екстраполяції, використання якого дало змогу оцінити можливість впровадження елементів закордонного досвіду та механізмів надання соціальних послуг у вітчизняну практику державного управління; економіко-математичного моделювання, використання якого дозволило сформулювати напрямки модернізації системи надання соціальних послуг та обґрунтувати доцільність розроблення комплексного механізму державного управління цією системою; методу узагальнення та програмного цільового призначення, що забезпечили формування напрямів вдосконалення механізмів державного управління системою надання соціальних послуг в Україні.

Достовірність і обґрунтованість теоретичних положень, методичних та прикладних розробок, висновків й пропозицій, представлених у роботі, підтверджується доцільною постановкою наукових і практичних завдань. Аргументованість наукових положень дисертаційної роботи базується на використанні у процесі дослідження статистичної та фактологічної інформації, що

ґрунтується на даних української та міжнародної статистики, нормативно-правових документах державних та місцевих органів влади, наукових публікаціях вітчизняних та зарубіжних вчених, результатах досліджень автора. Обґрунтованість наукових пропозицій, висновків та представлених рекомендацій підтверджується їх апробацією на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, науковими публікаціями.

Структура і зміст дисертаційної роботи. Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів і висновків. Загальний обсяг роботи становить 212 сторінок, з них основний текст – 175 сторінок. У дисертації розглянуто теоретико-методичні основи та практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів державного управління системою надання соціальних послуг у контексті децентралізації владних повноважень в Україні.

Перший розділ дисертації присвячений дослідженню теоретико-методологічних основ державного управління системою надання соціальних послуг. Зокрема, в рамках цього розділу автором було досліджено історичні аспекти становлення системи надання соціальних послуг, систематизовано наукові підходи до визначення поняття «соціальна послуга» та наведено авторське уточнення дефініції «соціальна послуга», яке передбачає широкий спектр заходів, які виконуються спільно державними структурами, окремими особами та недержавними установами, що спрямовані на допомогу людям у складних обставинах, маючи за мету сприяти їх поверненню до активного і задовільного життя (с. 38). Характеризуючи механізми державного управління системою надання соціальних послуг, автором було побудовано структуру комплексного механізму державного управління системою надання соціальних послуг (с. 58). Дисертантом було досліджено закордонний досвід функціонування механізмів державного управління системою надання соціальних послуг та сформована класифікація європейських моделей співпраці між державними та неурядовими організаціями в системі надання соціальних послуг (с. 68).

В другому розділі дисертант аналізує функціонування механізмів державного управління системою надання соціальних послуг в умовах децентралізації владних повноважень. Зокрема, було досліджено інституційний механізм державного управління надання соціальних послуг та систематизовані негативні чинники реалізації механізму (с. 85), а також сформовано структуру інституційного механізму державного управління надання соціальних послуг (рис. 2.3).

Для більш ґрунтовної оцінки фінансового механізму автором було проаналізовано стан функціонування системи центрів надання соціальних послуг в Україні за регіонами та динаміка коштів, спрямованих на надання пільг у 2020-

2022 рр. (с.98-100). У межах цього розділу автором досліджено проблеми функціонування кадрового механізму державного управління системою надання соціальних послуг (с. 107-113).

У третьому розділі дисертації автором запропоновані напрями удосконалення механізмів державного управління системою надання соціальних послуг в умовах децентралізації владних повноважень. Автором за результатами економіко-математичного моделювання показані результати моніторингу рівня модернізації соціальних послуг за рейтингом регіонів та його динамікою (рис. 3.4). В межах розділу автором розраховані прогностні значення показника рівня модернізації соціальної сфери (с.144-148). За результатами дослідження дисертантом систематизовані напрями вдосконалення фінансового механізму державного управління системи надання соціальних послуг (с. 157-168).

Дисертаційна робота є логічною, послідовною та завершеною працею, що виконана автором самостійно. Наукове дослідження оформлене відповідно встановлених вимог та містить усі необхідні структурні компоненти, проте в незначній кількості присутні деякі стилістичні недоліки. Сформульовані висновки повністю відповідають завданням і змісту роботи, органічно впливають з її основних положень. Дисертант структуровано та чітко формулює основні результати дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів

Найважливішими теоретичними та практичними результатами, що характеризують наукову новизну дослідження та особистий внесок дисертації, є наступні:

- автором запропоновано модель моніторингу регіональних процесів, що впливають на ефективність соціального захисту та якості надання соціальних послуг, реалізація якого відбуватиметься за наступними етапами: формування системи показників, що характеризують модернізаційний рівень сфери соціальних послуг; визначення рівнів розвитку регіону за такими складовими, як рівень модернізації економічної сфери, модернізаційний рівень демографічної складової та модернізаційний рівень зайнятості; визначення вагових коефіцієнтів для кожної групи показників та розрахунок інтегральних показників, ранжування регіонів; вибір критеріїв класифікації та групування регіонів відповідно до рівня модернізації сфери соціальних послуг; визначення регіональних особливостей відповідно до рівня модернізації надання соціальних послуг кожної групи регіонів, виявлення найважливіших проблем кожного регіону;

- дисертантом запропоновано концептуальний підхід до модернізації системи надання соціальних послуг, який, на відміну від наявних, заснований на принципах децентралізації та субсидіарності, що передбачає перекладення частини повноважень, ресурсів та відповідальності за надання соціальних послуг із верхніх рівнів державного управління на більш низькі, забезпечуючи їх самостійне управління та виконання якнайближче до бенефіціарів;

- автором удосконалено класифікацію механізмів державного управління системою надання соціальних послуг, що дало змогу виокремити комплексний державний механізм управління системою надання соціальних послуг, його зміст, сутність та взаємозв'язок; при цьому дисертантом враховано дотримання вимог та стандартів Європейського Союзу; збільшення ефективності та раціональності використання бюджетних видатків на забезпечення соціальних послуг; кадрове забезпечення шляхом підвищення престижу та соціальної захищеності професії соціального працівника, забезпечення працевлаштування випускників за фахом та реалізація кадрової політики у сфері надання соціальних послуг відповідно до вимог, норм та стандартів ЄС;

- актуальним є удосконалення наукових підходів щодо дослідження європейських моделей до взаємодії між державою та неурядовими організаціями у сфері соціальних послуг (скандинавська, континентальна, англосаксонська та перехідна), які характеризуються унікальним набором особливостей, що впливають на роль і внесок неурядових установ у сфері надання соціальних послуг та механізми фінансування цих послуг з державного бюджету;

- автором запропоновано уточнення дефініції «соціальна послуга» на основі виокремлення широкого спектру заходів, які виконуються спільно державними структурами, окремими особами та недержавними установами, що спрямовані на допомогу людям у складних обставинах, маючи за мету сприяти їх поверненню до активного і задовільного життя;

- розроблено актуальні напрями застосування ефективних інструментів державного управління системою надання соціальних послуг на різних рівнях діалогу представників влади та кооперативного управління установами державного та недержавного секторів: конструктивізм рівності та взаємовідносин сторін, зміцнення інституційної спроможності та забезпечення достатніх ресурсів державних інституцій;

- отримали подальший розвиток стратегічні напрями удосконалення механізму державного управління системою надання соціальних послуг в Україні шляхом виокремлення інституційного, фінансового та кадрового аспектів, що мають забезпечити: рівні можливості бюджетного фінансування; підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів на соціальні послуги; регулювання нормативно-правової бази.

Змістовне наповнення положень наукової новизни дійсно має теоретичне та практичне значення для публічного управління.

Практичне значення результатів дослідження

Результати дослідження, висновки і рекомендації, що містяться у роботі, схвалені та використовуються у практичній діяльності: Головного управління Національної соціальної сервісної служби в Чернігівській області; Гончарівської селищної ради та в освітньому процесі Національного університету «Чернігівська політехніка». Так, в роботі кафедри менеджменту та адміністрування використовуються окремі теоретичні та науково-методичні положення

дисертаційного дослідження при викладанні дисциплін «Управління соціально-гуманітарним розвитком України», «Регіональне управління та місцеве самоврядування», «Інституціональні засади публічного управління та адміністрування», «Теорія, історія та методологія публічного управління».

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Основні результати дисертації висвітлено в 9 наукових працях, з них: дві статті – у виданнях, що індексуються у наукометричній базі Web of Science, три статті – у наукових фахових виданнях, чотири публікації – у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій – 6,53 д. а., з яких автору належить 4,81 д. а.

Автором дотримані вимоги п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, щодо кількості публікацій, відповідності опублікованих результатів тим, що містяться у дисертації, апробації її основних положень.

Дотримання норм академічної доброчесності

За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушення академічної доброчесності.

Дисертант дотримувався норм та принципів академічної доброчесності, норм законодавства про авторське право, порушень яких, як і академічного плагіату, не виявлено.

Висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження на окремі суперечності та можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації

Зауважуючи на високий науковий рівень дисертаційного дослідження, слід зазначити наступні зауваження та дискусійні положення:

1. У пп. 1.2 автору слід було б більш детально розглянути авторське трактування поняття «механізми державного управління системою надання соціальних послуг», яке в дисертаційній роботі визначено як ключове, в порівнянні з існуючими підходами до трактування зазначеної дефініції.

2. Дисертантом у процесі дослідження вдало використано системну методологію для побудови структури комплексного механізму державного

управління системою надання соціальних послуг, проте доцільно було б більш детально з позиції системного підходу охарактеризувати структуру механізму, що є необхідним у контексті даного дослідження (с.55-58).

3. На нашу думку, до зауважень слід віднести відсутність окремого параграфу, присвяченого методології дослідження механізмів державного управління системою надання соціальних послуг. Це дозволило б цілісно охарактеризувати закономірності, принципи, інституціональні чинники і методи, які запропоновано здобувачем та винесені у назву дисертації.

4. У пп. 2.1 дисертантом розглянуто інституційний механізм державного управління системою надання соціальних послуг (с. 79-81). Проте, на наш погляд, варто було більш детально дослідити функціонування нормативно-правового механізму, який є підґрунтям інституційного механізму, з подальшою розробкою практичних рекомендацій щодо удосконалення.

5. У пп. 3.1 автор розглядає формування комплексного механізму державного управління системою надання соціальних послуг в умовах децентралізації владних повноважень, проте теоретично автор розглядає модернізаційний підхід до моніторингу процесу надання соціальних послуг та обґрунтовує передумови щодо формування зазначеного механізму в регіональному розрізі, в той час, як використання принципу комплексності залишається нерозкритим (с.121-122).

6. В пп. 3.3 дисертантом наведено практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів державного управління системою надання соціальних послуг, проте недостатньо враховано аспект військового стану і військової агресії РФ щодо соціальної політики, соціального забезпечення та використання актуальних і дієвих інструментів (с.157-168), про які автор зі свого боку наголошує в науковій новизні. Також, враховуючи запропонований автором комплексний механізм державного управління системою надання соціальних послуг, доцільно було б запропоновані напрямки надати в контексті принципу комплексності, натомість дисертант більшість прикладних підходів орієнтує на вдосконалення виключно фінансової складової державного управління наданням соціальних послуг (рис.3.9).

Водночас висловленні зауваження та пропозиції мають рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки наукового дослідження, яке в межах визначених мети та завдань є цілісним і ґрунтовним, а також не применшують наукової новизни та практичної цінності отриманих результатів, які є обґрунтованими і достовірними.

Загальні висновки та оцінка дисертації

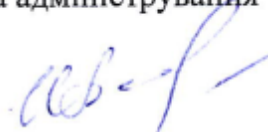
Дисертаційна робота на тему «Механізми державного управління системою надання соціальних послуг в умовах децентралізації владних повноважень» є

самостійною та завершеною працею, має наукову новизну та практичне значення. Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування.

Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» (зі змінами) та «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 19 травня 2023 р. № 502), вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами від 19 травня 2023 р. № 502). Зазначене дозволяє зробити висновок, що Смирнов Іван Михайлович, автор дисертаційної роботи на тему «Механізми державного управління системою надання соціальних послуг в умовах децентралізації владних повноважень», заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту та адміністрування
Національного університету
«Чернігівська політехніка»

ІРИНА КОСАЧ